

İFŞA YÖNTEMİNİN İMKÂN LARI, SINIR LARI VE FEMİNİST POLİTİKA

Katılımcılar: Esra Aşan, Gizem Erman Soysaldı, Hülya Gülbahar, Zelal Yalçın

Moderatör: Zeynep Kutluata

Çevrimiçi, 17 Ekim 2025

Bu yuvarlak masa söyleşisi, feminist hareketin önemli gündemlerinden biri olan ifşa yönteminin olanaklarını, sınırlarını ve feminist politika açısından doğurduğu sorumlulukları ele alıyor. Moderatörlüğünü dergi editörlerinden Zeynep Kutluata'nın yaptığı söyleşide Feminist Kadın Çevresi'nden Esra Aşan, Oyuncular Sendikası'ndan Gizem Erman Soysaldı, feminist avukat Hülya Gülbahar ve sosyal politika uzmanı ve feminist aktivist Zelal Yalçın, cinsel şiddetin tanımından başlayarak rıza, beyan, etik ve adalet kavramlarını çok katmanlı biçimlerde tartışıyor. Katılımcılar, ifşanın kadınların seslerini duyurmak, dayanışma ağları kurmak ve cezasızlık kültürünü kırmak açısından taşıdığı dönüştürücü potansiyeli vurgularken; aynı zamanda sosyal medyada yaygınlaşan ifşa pratiklerinin yanlış bilgilendirme, linç, tecrit ve yeni şiddet biçimlerine yol açabilen risklerine dikkat çekiyorlar. Söyleşi, ifşanın bireysel bir adım olarak başlayıp kolektif bir mücadeleye dönüşebilme koşullarını; kültür-sanat alanındaki örnekler üzerinden kurumsal mekanizmaların, etik protokollerin ve sendikal dayanışmanın önemini vurguluyor. Son olarak, feminist sorumluluk kavramı çerçevesinde, ifşa pratiklerinin adalet, cinsel özgürleşme ve toplumsal dönüşümle ilişkisi tartışılıyor; feminist mücadelenin dijital çağdaki etik sınırlarına işaret ediliyor.

The Possibilities, Limitations, and Feminist Politics of Disclosure

This roundtable discussion addresses the possibilities and limitations of disclosure, one of the key issues on the feminist agenda, and the responsibilities it entails in terms of feminist politics. Moderated by Zeynep Kutluata, one of the magazine's editors, the discussion features Esra Aşan from Feminist Women's Circle (Feminist Kadın Çevresi), Gizem Erman Soysaldı from the Actors' Union (Oyuncular Sendikası), feminist lawyer Hülya Gülbahar, and social policy expert and feminist activist Zelal Yalçın discuss concepts such as consent, disclosure, ethics, and justice in multi-layered ways, starting with the definition of sexual violence. The participants emphasize the transformative potential of disclosure in terms of making women's voices heard, establishing solidarity networks, and breaking the culture of impunity; at the same time, they draw attention to the risks of disclosure practices that are becoming widespread on social media, which can lead to misinformation, lynching, isolation, and new forms of violence. The discussion highlights the conditions under which disclosure can evolve from an individual step into a collective struggle, emphasizing the importance of institutional mechanisms, ethical protocols, and union solidarity through examples from the field of culture and art. Finally, within the framework of the concept of feminist responsibility, the relationship between exposure practices and justice, sexual liberation, and social transformation is discussed, pointing to the ethical boundaries of feminist struggle in the digital age.

Cinsel Şiddet ve Rıza Kavramı

Zeynep Kutluata: Cinsel suçların sosyal medya üzerinden ifşalanması uzun süredir feminist politikanın gündeminde yer alıyor. İfşa yöntemi bir tarafıyla kadınlara çok ciddi avantajlar sağlıyor: İktidar ilişkileri nedeniyle açığa çıkması çok zor, hatta bazen imkânsız olan vakalar açığa çıkabiliyor. Benzer deneyimler yaşamış kadınların ve doğrudan ortak bir deneyim söz konusu olmasa bile dayanışma gösteren kadınların varlığı ifşada bulunan kadınları güçlendiriyor. Yine belirli vakalarda hukuki süreçlerin önünün açılmasına, faillerin çeşitli yaptırımlarla karşılaşmasına yol açabiliyor. Dolayısıyla ifşa yöntemi anaakım hukuk kanallarında seslerini duyuramayan kadınların adalet arayışına ciddi katkı sunuyor.

Diğer taraftan, cinsel taciz ve şiddet vakalarının hızlı ve yaygın bir biçimde sosyal medya üzerinden ifşa edilmesi çeşitli riskler de barındırıyor: Yanlış ya da eksik bilgiler dolaşıma sokulduğunda ve devamında tepkiler “linç” eylemlerine dönüştüğünde ifşa edilen kişi için de ifşa eden kişi için de risk yaratan süreçler ortaya çıkabiliyor. Dolayısıyla feminist politika açısından ifşanın kadınların adalet arayışındaki kritik rolünü ve gerekliliğini göz ardı etmeden, ifşanın etik sınırları ve özellikle feministler açısından getirdiği sorumlulukları da ele almamız gerekiyor. Bu çerçeveden hareketle, cinsel şiddetin tanımı üzerine konuşarak başlayabiliriz sohbetimize. Bu tanımlama cinsel şiddetle mücadele açısından çok önemli. Kadınlar cinsel şiddete uğradıklarında, bazı durumlarda bunun adını koymakta ya da yaşadıkları olayı açıklayıp bir hak mücadelesine girişmekte zorlanıyorlar. Bunun nedenleri üzerine konuşabilir miyiz? Örneğin “rıza”nın olup olmadığıyla ilgili karmaşa, hiyerarşik ilişkilerin yarattığı engeller, utanma... gibi.

Hülya Gülbahar: Cinsel şiddet söz konusu olduğunda “rıza” merkezî bir önem taşıyor. Cinsel şiddeti kısaca, rıza olmaksızın gerçekleşen her türlü cinsel davranış, eylem, eylem girişimi veya tehdit olarak tanımlayabiliriz. Buradaki en büyük tartışma ise rızanın ne olduğu üzerinden ilerliyor. Bu konu üzerinde konuşabileceğimiz sağlam bir referans olarak İstanbul Sözleşmesi’ndeki tanımı kullanabiliriz. İstanbul Sözleşmesi’nin 36. maddesine göre rıza, “mevcut koşullar bağlamında, kişinin özgür iradesi sonucunda gönüllü olarak verilmelidir.”

Bu tanım önemli çünkü yalnızca “rıza var mı, yok mu” sorusuna değil, “rıza hangi koşullarda verildi” sorusuna dikkat çekiyor. “Kişinin bilinci yerinde mi, alkol ya da uyku etkisi altında mı, herhangi bir baskı, tehdit ya da manipülasyon altında mı?” gibi soruları dikkate alarak rızanın

varlığını veya yokluğunu değerlendirmek zorundayız. Gerçek anlamda rıza, herhangi bir tehdit, şiddet ya da iradeyi sakatlayacak etken olmaksızın verilen, gönüllü bir onay olmalıdır.

Rıza kavramı, cinsel suçların varlığını ya da yokluğunu belirleyen temel unsurlardan biri. Ancak hukuksal ve toplumsal olarak bu kavramın gelişimi oldukça sancılı oldu. Eskiden, bir kadının “rıza göstermediğini” kanıtlayabilmesi için fiziksel direnç göstermesi beklenirdi. Yani bağırmalı, tırmalamalı, kaçmaya çalışmalıydı. Ancak zamanla anlaşıldı ki, bu beklenti birçok durumda gerçekçi değil. Mesela tecavüzden kurtulmak, çoğu zaman bir hayatta kalma stratejisi gerektiriyor. O yüzden bugün, birçok durumda “tecavüz mağduru” yerine “hayatta kalan” kavramını kullanıyoruz. Zira tecavüz çoğu kez ölüm tehdidiyle iç içe geçen bir suç. Bir kadın, boğazına bıçak dayanmışsa hayatta kalabilmek için sessiz kalmayı veya hareketsiz kalmayı seçebilir ya da buna mecbur kalabilir. Bu durumda rızadan söz edemeyiz; sessizlik, rıza anlamına gelmez.

AİHM’in 4 Aralık 2003 tarihli M.C. / Bulgaristan (no. 39272/98) kararı rıza konusunda önemli bir karar. Tecavüz sırasında ve sonrasında sadece ağlayan başvurusunun şikâyeti “fiziksel olarak direnmediği için” Bulgaristan’da reddedilmiş. AİHM, başta genç kızlar olmak üzere cinsel istismar mağdurlarının psikolojik olarak (ya istemeden boyun eğerek ya da kendini tecavüz olayından soyutlayarak) veya şiddetin devamının geleceği korkusuyla direnemediklerini belirtiyor. Devletlerin, mağdur fiziksel olarak direnç göstermemiş olsa dahi, rıza haricinde gerçekleşen cinsel eylemleri kovuşturma yükümlülüğü bulunduğunu vurgulayan AİHM, hem soruşturma işlemlerinin hem Bulgar hukukunun kusurlu olduğu sonucuna varıyor. Bu örnek, rızayı “fiziksel direnç” üzerinden ele almıyor; rızayı olay sırasındaki bütün koşullarını dikkate alarak yorumlamamız gerektiğini gösteriyor.¹

Rıza tartışması, hukuksal olarak da bir evrim geçirdi. İlk dönemlerde “fiziksel direnç yoksa rıza vardır” anlayışı hâkimdi. Sonra, “hayır diyorsa tecavüzdür” aşamasına geçildi. Ancak bugün birçok ülkede bu yaklaşım da geride kaldı. Artık AİHM kararlarında da görüleceği üzere yeni bir aşamadayız: “Açık, net ve gönüllü bir evet” olmadığı sürece rızadan söz edilemez. Bu yaklaşım birçok ülkenin ceza yasasına da yansımış durumda. En son İspanya, bu doğrultuda ceza kanununu değiştirdi. Artık mesele sadece “hayır” dememek değil; önemli olan, kişinin açık, özgür iradesiyle, coşkulu bir şekilde “evet” demesidir.

Dolayısıyla, özellikle cinsel saldırı şikâyetlerini tartışırken “rıza” kavramını doğru ve derinlemesine ele almak büyük önem taşıyor. Çünkü rıza, cinsel şiddetin her biçimini anlamak açısından temel belirleyici bir unsur. Sadece faillerin değil, şiddete maruz kalanların ve tüm kamuoyunun rıza konusunda bilinçli olması, bilinçli davranması gerekiyor. Dava ya da ifşa süreçlerinde karşımıza çıkan klişelerden böylece uzaklaşabiliriz: “Direnmediğine göre rızası vardı” sık karşılaştığımız klişelerden biri. Tehlikeden savaşıyor ya da kaçarak kurtulmanın mümkün olmadığı durumlarda “donma tepkisi” görülebilir. Bilinçli kontrol dışında, beden

kendisini otomatik olarak kilitleyebilir; fiziksel ya da psikolojik direnç göstermek imkânsızlaşabilir. Bir diğer klişe, “hemen tanıklara anlatmadı, aylarca kimseye söylemedi; yıllarca hukuki mekanizmalara başvurmadı” ya da “geç başvurdu” klişesi. Oysaki, başkalarına anlattığı, şikâyetçi olduğu takdirde kendisine ya da sevdiklerine zarar verilmesi tehdidi de mağdurların uzun süre sessiz kalmasına neden olabilir. Ayrıca kişinin yaşadığı şoktan, içine itildiği travmadan çıkması zaman alabilir. Maruz kalma ihtimali olan ikincil mağduriyetlerden kaçınmak isteyebilir. Bir diğer klişe de, birlikte içki içmek, evine gitmek, öpüşmek gibi durumlarda “kendisi tahrik etti, kendisi istedi”; “artık vazgeçme hakkı kalmadı” klişesi. Oysaki, rıza her zaman geri alınabilir. Fiziksel, sözel veya davranışsal olarak herhangi biçimde geri alındığı anda artık o andan sonrası için geçerli bir rızadan söz edilemez. Şu ya da bu nedenle devam etmek istemiyorsak, kendimizi kötü hissediyorsak durdurma hakkımız var. Sonuçta, ısmarladığımız yemekte böcek çıktığında yemek zorunda değiliz. Beğenmediğimiz bir filmi sonuna dek izlemek zorunda değiliz.

Zelal Yalçın: Bu tanımlar ve tarifler üzerinden, özellikle de ifşa meselesi bağlamında düşündüğümüzde, “rıza”nın belirli mi yoksa belirsiz mi olduğu tartışmalarıyla da sık sık karşılaşırız. Cinsel şiddet üzerine konuşurken aslında çok eskiye dayanan bir meseleden, cinselliğin denetlemek, küçük düşürmek, aşağılamak, cezalandırmak amacıyla bir şiddet aracı olarak kullanıldığı tarihsel bir bağlamdan söz ediyoruz. Cinsel şiddet tartışmaları ilk ortaya çıktığında da mesele tam olarak buydu: Cinselliğin iktidar ilişkilerinin bir parçası olarak, kadınlar üzerinde kontrol ve tahakküm kurmak için kullanıldığı bir alan. Bu arka planı hatırlamak, bugünkü tartışmaları anlamak açısından çok önemli.

Nitekim savaş dönemlerinde kurulan tecavüz kamplarını, etnik veya dinî çatışmalar sırasında tecavüzün bir savaş silahı olarak kullanılmasını düşündüğümüzde, burada “rıza var mı yok mu” gibi bir tartışmanın dahi anlamını yitirdiğini, açık ve sarıh bir şiddet biçimiyle karşı karşıya olduğumuzu görürüz. Bu tarihsel örnekleri hatırlamak, cinsel şiddetin sadece bireysel değil, aynı zamanda siyasi ve kolektif bir şiddet biçimi olduğunu da hatırlatıyor bizlere.

Benzer şekilde, evlilik içi ilişkilerde de uzun yıllar boyunca cinselliğin “kadınlık görevi” ya da “eşlik vazifesi” olarak tanımlandığı dönemlerden geçtik. Feminist mücadelenin önemli kazanımlarından biri, evlilik içi tecavüzün de bir cinsel şiddet biçimi olarak tanınması oldu. Bugün rızadan söz ederken “açık, net ve coşkulu bir evet”in gerekliliğini vurgulamamızın arkasında bu tarihsel süreçler yatıyor. Kısaca, cinsel şiddet kavramı hem tarihsel hem de toplumsal olarak dönüşe dönüşe bugüne geldi. Şimdi artık yalnızca “rıza var mı yok mu”yu değil, o rızanın hangi koşullar altında verildiğini, fail ve mağdur arasındaki güç ilişkilerini, sosyal normların bu süreci nasıl şekillendirdiğini de konuşuyoruz.

Gizem Erman Soysaldı: Artık dünyada bu tür konularda travma bilgisiyle şekillenen yaklaşımlar benimsenmeye başlandı. Bizim ülkemizde henüz her hâkim veya bilirkişi psikolog

bu bakış açısına sahip olmasa da dünya bu yöne doğru ilerliyor. Çünkü artık biliyoruz ki, cinsel saldırı veya gasp gibi durumlarda kişinin “donma” tepkisi yalnızca psikolojik bir tepki değil, aynı zamanda fiziksel bir tepki. Bilim insanları bunu kanıtlamış durumda. Vücut, kendisini koruma refleksiyle tamamen kilitleniyor. Bu bilgi hem cinsel şiddet vakalarını anlamada hem de bu konuda çalışan herkesin yaklaşımını şekillendirmede gerçekten çok önemli bir fark yaratıyor. Sendikada bu tür şikâyetlerle ilgilenirken aldığımız eğitimlerde bu konuyu da ele alıyoruz. Bu bilgiyi öğrendiğimde çok etkilenmişim.

Esra Aşan: Hem hukuki çerçeveden hem de tarihsel örnekler üzerinden yaptığınız bu hatırlatmalar çok önemli. Eskiden “şiddet” denince daha çok fiziksel şiddet akla geliyordu. Ancak feminist çalışmalar, şiddetin çok daha farklı biçimlerini de -duygusal, ekonomik, cinsel şiddet gibi biçimlerini- görünür kıldı. Bu tanımlar, yaşadıklarımızı anlamak ve adlandırmak açısından çok önemli bir kavramsal çerçeve sunuyor.

Son dönemde de şiddet tanımının giderek genişlediğini görüyoruz. Özellikle gençlerle yapılan çalışmalarda, flört şiddeti gibi kavramlar literatüre dâhil edildi. Bu kavramlar da gençlerin yaşadıkları durumu anlamaları ve adlandırmaları açısından çok önemli. Diğer yandan bu kavramsallaştırmalarda daha çok gündelik hayatta medeni olmayan davranış biçimleri veya ilişki sorunları olarak tarif edebileceğimiz konular da şiddet olarak adlandırılabilir. Bu noktada etik sorunlar ile şiddet davranışlarını birbirinden ayırtmanın ve bunları birbirine karıştırmamanın çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bu yapılmadığında şiddetin tanımına etik sorunlar da dâhil edilmiş oluyor. Böylece kadınların yaşadığı her olumsuz deneyimi, şiddet üzerinden tanımlama eğilimi ortaya çıkabiliyor. Olumsuz duygu hissettiren her deneyimi şiddet olarak görme eğiliminin yaygınlaştığını ve bunun şiddeti tanımlamayı bulanıklaştırabildiğini düşünüyorum.

Yurtdışında özellikle partnerler arasındaki ilişkileri ele alan çalışmalarda öncelikle bir davranışın gerçekten “şiddet” mi yoksa bir “anlaşmazlık/çatışma” mı olduğu sorusu üzerinde dikkatle duruluyor. Bazı durumlarda şiddeti tanımak çok kolay, hiç şüpheye yer bırakmıyor ama duygusal ya da psikolojik şiddet söz konusu olduğunda, olayları belli süzgeçlerden geçirmek gerekiyor. Bu nedenle psikolojik ve duygusal şiddeti değerlendirirken belli ölçütlere ve değerlendirme kriterlerine ihtiyaç var. Çünkü bazen bir anlaşmazlık sırasında taraflardan biri çok sert duygusal tepkiler verebilir, ki biz de bu tepkileri verebiliyor, hatta sonradan kendi davranışımızdan da memnun olmayabiliyoruz. Her şeyi baştan şiddet olarak adlandırmaya başladığımızda çok karmaşık bir tablo ortaya çıkıyor. Her vakanın kendi koşulları içinde, bir ilişkisellik çerçevesinde ele alınması gerekir. Bu nedenle duygusal ya da psikolojik tepkileri şiddet olarak tanımlamadan önce bazı süzgeçlerden geçirilmesi gerektiğini hatırlamanın ve bunları şiddet üzerine yapılan eğitim çalışmalarına dâhil etmenin önemli olduğunu düşünüyorum.

Sosyal medyada yapılan ifşalarda kimi zaman suç kapsamına giren meselelerin, kimi zaman da etik sorun olarak tanımlanabilecek konuların ifşalandığını görüyoruz. Tecavüz, cinsel saldırı, dayak, birini hapsedme bunlar çok ağır suçlar. Aldatma, flört ettiği birinin iletişimi, görüşmeyi kesmesi ya da bir erkeğin aynı anda pek çok kadınla gizli gizli görüşmesi gibi sorunlar, ilişkiler içindeki etik sorunlar. Etik sorunlar insanı sinirlendirebilir, öfkeliendirebilir ancak bunlara suçmuş gibi yaklaşamayız.

Sosyal Medya ve İfşa

Zeynep Kutluata: Buradan sosyal medyada yapılan ifşalar üzerine konuşmaya geçebiliriz. Sosyal medyayı bir “ifşa mecrası” olarak düşündüğümüzde, şu sorular akla geliyor: Sosyal medya ifşa vakalarına nasıl bir görünürlük kazandırıyor? Hangi durumlarda bu görünürlük bir dayanışmaya dönüşüyor, hangi durumlarda ise bir linç kampanyasına evriliyor? Bunlar kadınların adalet arayışına nasıl bir katkı sağlıyor? Son olarak, şimdiye kadar yaşanan örnekler üzerinden düşündüğümüzde, bu ifşaların kadınlar lehine, özellikle kadına yönelik şiddetle mücadele alanında politikalar geliştirilmesine nasıl bir katkı sunduğunu düşünüyorsunuz?

Zelal Yalçın: Kadın hareketi özellikle kadına yönelik şiddetin görünürlüğünü ve varlığını ortaya koyma noktasında çok büyük, ciddi bir mücadelenin içerisinde geçti. Bugün daha çok kişisel olarak kullanılan ifşa yönteminin (yani açık etme, paylaşma, tanıklık etme, birbirimize gösterme pratiği) yıllar öncesinde kolektif ve politik bir çerçevede nasıl örgütlendiğini hatırlayalım: “Bağır! Herkes Duysun” kampanyası ve ardından çıkan kitap² bunun erken örneklerinden biriydi. O dönemde kadınlar, -farklı sosyal, ekonomik, sınıfsal konumlardan gelen, farklı eğitim düzeylerine sahip kadınlar- şiddete maruz kalma biçimlerini ve şiddet tanıklıklarını paylaşarak bir yayınla görünür kıldılar. Dönemin yaygın kitle iletişim araçlarından bir olan yayımcılıkla aile içi kadına yönelik şiddetin varlığını ortaya koydular. Aile içi kadına yönelik şiddetin yok sayıldığı ve/ya normal karşılandığı bir dönemde son derece önemli bir eylemdi. Şiddetin görünürlüğü açısından kadın hareketinin mirasında yer alan güçlü ve dönüştürücü adımlardan biriydi.

Ancak o günden bugüne çok şey değişti. Günümüz kitle iletişim araçlarında basılı yayımcılığın yerini neredeyse tamamen dijital medya aldı. Gazeteler internet ortamına taşındı, iletişimin tümüyle çevrimiçi hâle geldiği bir dönemdeyiz. Daha genel anlamıyla “internet kuşağı” dediğimiz bir toplumsallık içindeyiz. Bizler, farklı kuşaklardan gelen feministler olarak bu yeni alanda var olmaya, bu alanı kadınların lehine dönüştürmeye çalışıyoruz. Bu noktada yalnızca ifşa yöntemini değil, aynı zamanda bu yöntemin kullanıldığı aracın, yani sosyal medyanın kendisini de tartışmamız gerekiyor. Çünkü sosyal medya, kadınlar ve LGBTİ+’lar açısından bir yandan güçlendirici bir mecra oluştururken, öte yandan ciddi riskler de barındırıyor.

Dolayısıyla bu meseleyi yalnızca politik ya da toplumsal değil, aynı zamanda hukuki boyutuyla da birlikte düşünmemiz gerekiyor.

Yıllar önce biz bu tür paylaşımları, şiddete dair bilgiyi açık etme ya da deneyimi paylaşma pratiklerini “ifşa” kavramıyla tanımlamazdık. Bu kelimenin kendisi sonradan, özellikle genç kuşakların kullandığı dijital dilin içine yerleşti. Ben kişisel olarak kendimi bu dilin içine hapsedilmiş hissediyorum. Politik olarak da “ifşa” kavramının gerçekten feminist mücadelenin kavramı olup olmadığı konusunda bazı soru işaretleri taşıyorum. Tanıklığı, paylaşımı, görünür kılmayı elbette çok değerli, politik olarak da dönüştürücü buluyorum. Ancak bu süreç örgütlü bir mücadelenin parçası olmaktan çıktığında, bireysel bir zemin üzerinden ilerlediğinde ve bu zeminin toplumsal dönüşüm ve kadın kurtuluş mücadeleleriyle bağları kurulamadığında bu kavramı sorguluyorum. Çünkü bu durum nasıl bir toplumsallık tahayyül ettiğimize dair de bir soru işareti oluşturuyor. Dolayısıyla bugün ifşayı konuşurken, yalnızca kadınların ya da LGBTİ+’ların “güçlenme” aracı olarak değil, aynı zamanda dijital çağın yarattığı risk alanlarının bir parçası olarak da tartışmak gerektiğini düşünüyorum.

Esra Aşan: Öncelikle sosyal medyayı bir bilgi ya da haber kaynağı olarak kullanırken zaten dikkatli olmalıyız. Çoğumuz, oradan gelen herhangi bir bilgiyi paylaşmadan önce “Bu doğru mu? Kaynağı kim, neresi?” diye sorma ihtiyacı hissediyoruz. Sosyal medyada duyduğumuz, okuduğumuz herhangi bir paylaşım nasıl temkinli yaklaşıyorsak, konu cinsel şiddet gibi hassas meseleler olduğunda bu mesafeli yaklaşım çok daha anlaşılır hâle geliyor. Çünkü sosyal medyada duyduğumuz bir şeyin bir duyum mu yoksa olgu mu olduğunu anlamak çoğu zaman zor. Bu nedenle olayı bilmeyen biri açısından orada okunan bir şeyin şüpheyle karşılanması oldukça anlaşılır. Sosyal medyada bir *tweet* ya da paylaşım üzerinden başlayan bir tartışmada, ne olup bittiğini kimsenin tam olarak bilmediği, tanımadığımız kişilerin isimlerinin geçtiği, doğruluğu teyit edilmemiş bilgilerin arasında kaybolabiliyoruz. Sosyal medya paylaşımlarına mesafeli yaklaşanların da kimi zaman mağdur suçlayıcılık eleştirisiyle karşı karşıya kaldığını görüyoruz. Ortaya konmuş bir olgu olmadığında, insanlar ne üzerine konuştuklarını bilmediklerinde bağlamsız bir zemin üzerinden yürüyen tartışmalar sağlıklı hâle geliyor.

Zelal’in de belirttiği gibi, cinsel şiddetin görünür hâle gelmesi, “kol kırılır yen içinde kalır” anlayışının aşılması çok önemli. Sosyal medya elbette kadınların kendilerini ifade etmeleri açısından önemli bir alan hâline geldi; bunu yadsıyamayız. Diğer yandan sosyal medyadaki her paylaşımı da doğru kabul edemeyiz. Öncelikle bu bilginin teyit edilmesi ve olguya dönüştürülmesi gerekir. Bu nedenle sosyal medyada duyduğumuz, okuduğumuz ifşa paylaşımlarına araştırmacı bir ciddiyetle yaklaşmamız gerektiğini düşünüyorum. Paylaşan kişiye ulaşmak, onunla görüşmek ve suçlanan kişiye ulaşmak, meseleyi inceliklerle anlamak açısından oldukça önemli. Özellikle bu noktada feminist perspektifle yapılan gazetecilik, habercilik faaliyetlerine ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.

Birbirinden çok farklı konuların sosyal medya üzerinden ifşalanması, ifşa yöntemine yaklaşımı da etkiliyor. Birinin adının ifşalanması beraberinde bir ceza talebini de getiriyor. Sosyal medyada çoğu zaman “ifşa eşittir tecrit” gibi algılanıyor. Yani birinin adı geçtiğinde, hemen onu toplumdan ya da çevreden izole etme eğilimi doğuyor. O kişinin dışlandığı alanın güvenli alan olduğu yanlışlaması oluyor. Bu örnekler özellikle gençler, öğrenciler arasında yaşandığında, genç yaşta insanların damgalanmasına da neden olabiliyor. Birinin adının sosyal medyada geçmesi, otomatik olarak onunla tüm bağları koparmayı gerektirir mi? Sosyal medya gibi kontrolsüz bir alanda herhangi biri istediği kişiyi ifşa edebilir. Burada bir feminist etik ya da sorumluluk anlayışı olmadığında, bu durum kontrolsüz bir güce dönüşebilir. Feminist politika açısından önemli olan, gerçek bir adaletin sağlanmasına katkı sunmaktır. Öncelikle olayın ne olduğunu anlamak, ardından da gerekli süreçlerin nasıl işlediğini ya da işleyebileceğini değerlendirmek oldukça önemli. Bir kurum, bir işyeri, bir siyasi parti, bir sendika ya da bir üniversite söz konusu olduğunda, burada disiplin süreçlerinin, kurumsal değerlendirme süreçlerinin nasıl işletildiği çok önemli. Olay yargı makamlarına taşınmasa bile, kurumların iç işleyişinin, iç hukukunun adil olması gerekir. Eğer kurumsal politikalar ve uygulamalar güven verici değilse insanlar da çareyi sosyal medyada arayabiliyor.

Bizler, cinsel şiddetin, sadece bir erkeğin “ahlaki sorunu” olmadığını; ataerkil sistemin ürettiği hiyerarşik güç ilişkileri içinde ortaya çıkan bir olgu olduğunu biliyoruz. Fakat bu güç ilişkilerini dikkate almamak, bu suçlamayı hukuki bir çerçevede değerlendirmemek çok kontrolsüz bir alan yaratıyor. Güç ilişkileri açısından akademide bir hocanın, bir işverenin tacizinin ifşalanmasıyla akranlar arasındaki flört ilişkileri içinde yaşanan etik bir meselenin ifşalanmasını aynı çerçevede değerlendirmek doğru olmayacaktır.

Bu gibi olaylar pek çok kesimin zaten önyargılı bir şekilde yaklaştığı, bilmeden, çarpık bir şekilde yorumladığı feminist düşünce ve pratiğe mesafelenmesine de neden oluyor. Bu nedenle feministlerin, ifşa meselesine çok incelikli bir şekilde yaklaşmasının, olguları açığa çıkararak bunların incelikli bir şekilde değerlendirilmesine sunacağı katkının çok önemli olduğunu düşünüyorum. Ifşa yöntemine feminist etikle ve sorumlulukla nasıl yaklaşılabileceğini, ifşalar sonrasında neler yapılırsa gerçekten adalet ve dayanışma üretilebileceğini tartışmaya ihtiyaç var.

Zeynep Kutluata: Bugün dünyadaki MeToo hareketinin ve Türkiye’deki “Uykuların Kaçsın” kampanyasının kadınlara ne kadar büyük bir güç verdiği konusunda kimsenin bir itirazı olacağını sanmıyorum. Bu sayede artık kurumlar da bireyler de, “adımız çıkmasın” kaygısıyla bile olsa, daha dikkatli davranmak zorunda kalıyorlar. Bu anlamda, kadınların önceki on yıla kıyasla çok daha avantajlı bir konumda olduğunu düşünüyorum. Ancak mesele sadece bununla sınırlı değil. Bu durumun bir yandan da İngilizcede *backlash* diye adlandırılan,

yani tepkiyi büyüten bir süreci tetikleme potansiyeli de var. Sosyal medya ifşaları gerçekten bir adalet arayışı mecrası olabiliyor mu, yoksa bazen tam tersine mi işliyor? Bu, hem şiddete uğrayan kadınlar hem de şiddetle suçlanan kişiler açısından önemli bir soru. Sosyal medya ifşaları hangi koşullarda dayanışma ve adalet arayışının bir parçası hâline geliyor, hangi durumlarda linç kampanyalarına zemin hazırlıyor? Sosyal medya ifşalarından nasıl bir fayda bekliyoruz? Bu çerçevede neler söylemek istersiniz?

Zelal Yalçın: Feminist hareket/kadın hareketi olarak yıllar içinde onlarca kampanya örgütledik. Her kampanyayı yürütürken bir sonuç, kazanım ve yapısal bir dönüşüm bekliyoruz. Örneğin Türk Ceza Kanunu kampanyasında, “Bağır! Herkes Duysun” kampanyasında ya da benzeri birçok kampanyada, feministler olarak önceliğimiz hukuksal, yapısal bir dönüşümü hedeflemektir. Bir kampanya ya da program yürütürken temel motivasyonumuz ne olmalı? Örneğin, Türk Ceza Kanunu’nda bir maddenin değiştirilmesi mi amaçlanıyor? Yoksa belirli sektörlerde kalıcı bir dönüşüm mü oluşturulmak isteniyor? Ya da toplumsal düzeyde -özellikle erkekler arasında- bir tutum ve davranış değişikliği mi hedefleniyor? Yoksa asıl amaç adalet sisteminde ya da okul/çalışma hayatı gibi toplumsal alanlarımızda sağlanamayan adaletin tesisi için bir çıkış, hesaplaşma ve korku yaratmak mı? Pek çok ifşa çıkışının -yargı süreçlerinin zorlukları, süreçlerin cezasızlıkla sonuçlanması, kurum/sektör içi şikâyet ve destek sistemlerinin yokluğu, iş/sosyal çevrenin sorunu görmezden gelmesi gibi- sistemin işlememesinin ve dayanışma bulamamanın da getirdiği bir “son çare” niteliği taşıdığını düşünüyorum. Bu kişisel ihtiyaçlar, talepler, yöntemler anlaşılır; ancak bunun yanı sıra ifşanın ilk ve tek yöntem, yaşanan olayı tartışırmanın önüne geçen ilk adım, kendi başına zamansız bir ceza aracı olarak kullanılmasına da tanık oluyoruz; ifşa, kolektif bir eylemden ziyade bireysel öfke boşaltma yöntemi olabiliyor. Bir hareketin, kampanyanın kişinin “cezalandırılmasının” ötesine geçen, yapısal değişikliklere odaklanan süreçler olması gerekir. Özellikle cinsel saldırı vakalarındaki cezasızlığa, cezasızlık kültürüne ve bu durumun yaygınlığına karşı yapısal düzeyde ne tür değişiklikler hedeflediğimizi tekrar tekrar ortaya koymak gerekir. Kişisel olanın politik bir süzgeçten geçerek kolektif, ortak fayda için dönüştürülmesi ve örgütlenmesi önceliklidir.

Gizem Erman Soysaldı: Türkiye’de son dönemde kültür sanat alanında yaşadığımız ifşa süreçleri, ne bir kampanya olarak başladı ne de “birilerini korkutalım” ya da “linç edelim” motivasyonu ile yürüdü. Tıpkı Amerika’daki MeToo hareketinde olduğu gibi, bu süreç daha çok, uzun süredir biriken bir gazın patlaması gibiydi. Dolayısıyla kültür sanat alanındaki son ifşa süreçlerinin bir linç kampanyasına dönüştüğünü düşünmüyorum. Bu durum adaletin kapısını çalmanın bir yolu hâline geliyor. Bir kişi yaşadığı saldırıyı paylaşıyor, sonra belki yirmi kişi daha benzer şeyler yaşadığını söylüyor. Böylece sosyal medya, nadir de olsa olumlu bir rol oynayarak bu kişilerin birbirine ulaşmasını ve birlikte dava açabilmelerini sağlıyor.

Cezasızlık iklimi devam ediyor ve dava açmak her zaman sonuç vermiyor. Ama dava açıldığında, olay resmî olarak artık kamuoyunun bilgisine sunulmuş oluyor. Sosyal medyada bir paylaşım yaptığında bir akranını, bir meslektaşını da bilgilendirmiş oluyorsun. Çalıştığım kültür-sanat sektöründe çoğu zaman bu paylaşımlar, “benim adaletim sağlansın” diye değil, “başkaları zarar görmesin” yaklaşımıyla da yapılıyor. Türkiye’de ilk defa bu paylaşımların somut sonuçlar doğurduğunu da gördük. Bazı kurumlar ifşalanan bazı kişilerle işbirliklerini sonlandırdı, bazıları kamuoyuna “bu konuda eğitim alacağız” gibi taahhütlerde bulundu. Bu kurumların bunu gerçekten isteyerek mi yoksa mecbur kaldıkları için mi yaptıkları beni çok ilgilendirmiyor açıkçası; önemli olan somut sonuçlar alınmış olması.

Şuna da dikkat çekmek isterim: Türkiye’de aslında uzun yıllardır her gün, televizyon programlarında ifşalar yapılıyor. Biz son dönemde sosyal medyadaki ifşaları konuşuyoruz ama bu programlarda her gün birileri ifşa ediliyor. Üstelik bunlar, çoğu zaman karşı tarafın izni ya da hukuki onayı olmadan, fotoğrafları ekrana verilerek yapılıyor. Evden kaçan kadınları da eşini aldattığı iddia edilen kadınları da yıllardır ekranlarda ifşa ediyorlar. Bu kişiler bazen çarmıha geriliyor. Aynı pratik, neredeyse otuz yıldır televizyonlarda devam ediyor. Ama şimdi, kültür-sanat alanından kadınlar sosyal medya üzerinden ifşa ettiğinde sanki bu ilk kez yapılmış gibi konuşuluyor.

Hülya Gülbahar: Cinsellik, siyasetle ve hukukla çok yakından ilişkili bir alan. Ancak bir hukukçu olarak, kavramların aşırı hukukileştirilmesine karşı olduğumu belirtmek isterim. Her meseleyi bir davaya bağlamak zorunda değiliz; bu eğilimi bir zorunluluk olarak görmeyi yeniden değerlendirmemiz gerekiyor. İfşa meselesinde, Nepal’den ilginç bir örnek var.³ Eski bir manken ve yapımcı bir cinsel saldırıda bulunuyor. Kadın MeToo hareketi çerçevesinde yıllar sonra bunu ifşa ediyor. Peki, Nepal’de tecavüz suçunda zaman aşımı ne kadar biliyor musunuz? Sadece bir yıl. Süre geçtiği için saldırganın tecavüz suçundan yargılanması mümkün olmuyor. Ancak kamuoyunda büyük bir tepki olduğu için saldırgan tutuklanıyor. Ama süre geçmiş; saldırganı neden mahkûm edecekler? Tecavüzden mahkûm edemedikleri için insan kaçakçılığından mahkûm ediyorlar.

Aynı sorun papaz ya da imam, din adamlarının çocuk istismarlarında da yaşanıyor. İngiltere’de yaşlı başlı adamlar, artan toplumsal farkındalık sayesinde çocukluklarında kilisede yaşadıkları istismarları ancak anlatabilir hâle gelmişlerdi. Bazı durumlarda zaman aşımı sürelerinin geçmiş olması adalet için ifşadan başka bir yol bırakmıyor. Bir başka ciddi sorun da yargılama sürelerinin uzunluğu ve yıpratıcılığı. AHİM’in Kadınlara Yönelik Şiddet ile ilgili kararları konusundaki Ocak 2016 tarihli bilgi notunda dramatik örnekler var: Slovenya’da tecavüzle ilgili ceza yargılamalarının ilk davası yaklaşık 26 yıl, ikinci davası ise 9 yıldan fazla sürmüştü!⁴ Bulgaristan’da ise 13 yaşındayken tecavüze uğrayan başvuranın soruşturması 15 yıldan uzun sürmüştü!⁵ Davalar boyunca kadınlara yaşatılan ikincil mağduriyetler de bir başka travma

konusu. Sadece bir örnekle yetinelim: Slovenya’da, tecavüze maruz kalan kadın duruşmada tecavüzcüsünün yıldırma ve aşağılama amaçlı çapraz sorgusuna maruz bırakılmış.⁶

Yine bir diğer sorun da ekonomik, politik, askerî vb. nedenlerle nüfuzlu erkeklerin işledikleri suçlar konusunda yaratılan sistematik suskunluk mekanizması. Hele de iş ve benzeri bağımlılık ilişkileri varsa kadınların direnmesi ya da teşhir etmesi oldukça güç. Siyaset, hukuk, din gibi kurumların ve toplumun sessiz kaldığı ya da mağduru suçladığı durumlarda bazen tek çıkış yolu sosyal medyadan teşhir olabiliyor. Kadın hareketi güçlendikçe, dünyaca ünlü siyasetçilerin ya da şairlerin kaldıkları otel odasındaki temizlikçi kadınlara tecavüzleri ya da tecavüz girişimleri ortaya çıkıyor. MeToo hareketi büyük bir suskunluk perdesini yırtmış oldu. Eşinin yıllar süren cinsel şiddetine maruz kalan Gisèle Pelicot’un çıkışı da, “Utanç Yer Değiştirmeli” sloganı ile ortak bilinçte önemli bir dönüşüm örneği oldu.

Esra’nın da değindiği gibi, kavramların içeriğini çok iyi tanımlamamız gerekiyor. Öte yandan, bu kavramları netleştirme süreci zaman alıyor. Feminizm hukukta, siyasette ve gündelik yaşamda yeni bir şey yapmaya çalışıyor. Hukukun içine adaleti koymaya çalışıyor. Dolayısıyla “ifşa”, “teşhir”, “kadının beyanının esas olması” gibi kavramlar içeriklerinin zaman içerisinde netleştirileceği, doldurulacağı, sınırlarının olumlu ya da olumsuz deneyimlerle belirleneceği bir alan. Aynı durum “kadına karşı şiddet” kavramı için de geçerli. Kavram çok geniş algılandığı için bazen patriyarka ile bağıni kopararak her şeyi “şiddet” olarak adlandırabiliyoruz. Oysa cinsel şiddet de dâhil olmak üzere, şiddetten söz ederken kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsiz patriyarkal güç ilişkilerinin bu eylemlerdeki etkisini görmek, sorgulamak zorundayız. Bu nedenle şiddet kavramının kapsamını ve sınırlarını tekrar tekrar düşünmemiz gerekiyor.

Ifşa konusuna dönersek, birkaç noktanın altını çizmek isterim: Ifşa, doğası gereği bireysel bir yerden başlar. “Bağır! Herkes Duysun” kampanyamızda özel alana ve ikili ilişkilere hapsedilmek istenen patriyarkal şiddetin toplumsal ve yapısal bir sorun olduğu muhatabı tarafından dile getirilmiştir. Ifşa hareketi bireysel başlar ve buradan kolektifleşir.

İkinci olarak, ifşa çoğunlukla konuşulması çok zor olan, ataerkil baskılar nedeniyle kadınların kolektif biçimde susturulduğu cinsel şiddet alanıyla ilgilidir. Elbette kadınlar her türlü ekonomik, duygusal, fiziksel şiddeti ifşa ediyorlar; ancak MeToo hareketinin başlangıcında merkezde cinsel şiddet vardı. 2006 yılında Tarana Burke’ün çıkışıyla başlayan MeToo hareketi, esas olarak cinsel saldırı ve istismarın teşhirine dayanır. Bu yönüyle MeToo, aynı zamanda işyerinde cinsel şiddet meselesini gündeme getiren bir harekettir. Konuştuğumuz sektörlerin - sinema, kültür, sanat endüstrilerinin- her biri birer işyeri. Bu sektörlerde işverenler, yapımcılar ve güç ilişkileri var. Dolayısıyla ifşa ile işyerinde cinsel taciz ve şiddet arasındaki bağı görmek önemli. MeToo aynı zamanda bu alanlarda radikal dönüşümler talep eden bir hareket.

Evet, ifşa sosyal medyada yapılıyor. Sosyal medyaya ilişkin eleştirilerimiz elbette var, olmalı da. Ancak MeToo ve ifşanın gücünü, sosyal medya üzerinden milyonlara anında ulaşabilme imkânını da teslim etmeliyiz. Sosyal medya aktivizmi, dijital aktivizm; tüm sınırlarına ve eleştirilecek yönlerine rağmen, dünyada feminist hareketin önemli eylem alanlarından biri hâline geldi. Dolayısıyla, ifşayı tartışırken bu alanın yarattığı dayanışma pratikleriyle sosyal medyanın linç ortamı yaratma potansiyelini aynı düzlemde ele alamayız. Linç meselesi istisnai olarak tartışmamız gereken bir konu; diğeri ise doğrudan kolektif bir deneyim ve dayanışma biçimi. MeToo hareketinin çıkış noktasında birilerini linç etmek değil, bireysel bir deneyimi kolektif bir tanıklığa dönüştürmek vardı. Kısacası bu kavramların içeriğini netleştirmek, sınırlarını belirlemek için tüm bu başlıkları birlikte tartışmamız gerekiyor.

Esra Aşan: Her bir cinsel şiddet olayını kendi bağlamında, koşulları içinde değerlendirmek gerekir. Önümüzde cinsel şiddet ifşalarında sosyal medya aracının kullanılması durumu var. Bazı durumlarda sosyal medya bir kesimin ya da bir kişinin sesini duyurmasını sağlayan bir alan hâline gelebiliyor, bazı durumlarda da linç ortamı örgütlenen bir mecra oluyor. Son dönemde kültür-sanat alanında yaşanan ifşalar, belirli bir sektördeki yapısal bir soruna işaret ediyordu. Ifşaların içeriğinden bağımsız olarak, sayılarının çokluğu bile o sektörde bir problemin varlığına dikkat çekiyordu. Elbette sosyal medya doğrudan adalet sağlayan bir mecra olamaz. Ancak bir iletişim kanalı olarak bir olayın duyurulduğu, görünür kılındığı bir alan işlevi görebilir.

Asıl önemli olan, bu ifşalardan sonra ne yapıldığı. Olayın nasıl araştırıldığı, ifşa yapan kişiyle nasıl ilişkiler kurulduğu. Eğer ifşalar sektörel bir sorunu, bir iş güvenliği sorununu görünür kılıyorsa, o durumda kurumsal olarak ne yapıldığı da belirleyici.

MeToo hareketi, özel alanda yaşandığı varsayılan olayların ne kadar yaygın olduğunu, bunların sadece kişisel değil kurumsal boyutları da olduğunu ortaya koydu. Kültür-sanat sektöründe çalışan kadınlar açısından bunun bir iş güvenliği sorunu olduğunu hatırlattı. Bu sorun sadece kültür-sanat alanında değil pek çok alanda karşımıza çıkıyor. İşyerlerinde, mavi yakalı, beyaz yakalı çalışanlar arasında, akademide, siyasi partilerde, sendikalarda yıllardır karşımıza çıkıyor. Bu durum çeşitli kurumlar içinde yaşanan cinsel şiddetin yalnızca bireysel bir mesele olmadığını, aynı zamanda insanların çalışma hakkı, eğitim hakkı, hatta örgütlenme hakkıyla doğrudan ilişkili bir hak ihlali olduğunu gösterdi. Ifşalar, bu görünürlüğü sağladığı ölçüde kurumları da bir şey yapmaya zorluyor. Bir sanat kurumu, bir işyeri ya da herhangi bir siyasi örgüt artık bu tür olayları görmezden gelemiyor; üzerini örtmek istiyorsa bile baskı altında kalıyor. Diğer yandan sosyal medyanın dönemsel olarak sağladığı baskı gücünün o kurumlar içindeki kadın örgütlenmesinin yerine ikame geçmemesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü feminist ilkeler çerçevesinde kurumlar içinde kurulan kadın örgütlenmesi ne kadar güçlü olursa o kadar kalıcı sonuçlar almak mümkün olur.

Az önce belirttiğim gibi bir kişinin adı sosyal medyada ifşalandığında, bu durum otomatik olarak “o kişiyi hemen dışlayalım, ilişigimizi keselim” refleksini doğurabiliyor. Bunu doğru bir yaklaşım ya da bir kazanım olarak görmüyorum. Olay araştırılmadan, kurumsal mekanizmalarda ele alınmadan, kişiye savunma hakkı tanınmadan ve olgular üzerinden bir kanaat oluşmadan ilişigin kesilmesi ya da tecrit edilmesi gibi pratiklerinin kazanım olarak değerlendirilemeyeceğini düşünüyorum. İfşanın ardından birini dışlamak ya da tecrit etmek, adalet duygusu yaratmaktan ziyade çoğu zaman bir adaletsizlik hissi doğuruyor. Burada önemli olan, dile getirilen şikâyetlerin nasıl bir kurumsal hukuk çerçevesinde değerlendirileceği. Çünkü vakalar, kurumsal bir hukuki çerçeve içinde ele alınmazsa “herkesin hukuku kendine” diyebileceğimiz keyfi bir durum ortaya çıkıyor.

Gizem Erman Soysaldı: Tartışmamız gereken asıl konu, sosyal medya ifşalarının yöntemi olmalı. Sosyal medya hayatımıza girmeden önce de benzer olaylar yaşanıyordu. Örneğin bir okulda, bir genç kızın çıplak görüntülerini gizlice çekip daha sonra okuldaki erkeklere dağıtan erkekler oluyordu. O zaman da kızlar bu utanç, baskı ve şiddet karşısında intihara sürükleniyordu. Benim öğrencilik dönemimde de hocalar veya asistanlarla ilgili benzer olaylar yaşanmıştı. Böyle bir olay yaşandığında, “bakın, sosyal medya ifşası sonucunda bunlar oluyor” demek, bizi tehlikeli ve kısır bir tartışmaya sürüklüyor. Bence burada asıl mesele yöntem meselesi.

Mesela biz sendika olarak, bir üyemizden bir şikâyet geldiğinde “gidin sosyal medyada ifşa edin” demiyoruz. Röportajlarımızda da bunu açıkça ifade ettik. Ben şahsen sosyal medya ifşasının bazı durumlarda çok faydalı olabileceğini düşünüyorum; ancak bir sendika yöneticisi ya da birim sorumlusu olarak bana başvuran birine yapabileceklerini sıralarken, sosyal medya ifşasını yapılacaklar arasında sayamıyorum. Biri bana bunu düşündüğünü söylediğinde, “eğer sosyal medya ifşası yapmayı düşünüyorsan çok dikkatli ol, çünkü henüz bu alanda hepimiz öğrenme sürecindeyiz. Karşı taraf sana itibar davası açabilir” diyorum.

Bu konuda konuştuğum avukatların ve Ankara Barosu’nun çok faydalı paylaşımları oldu. Şunu söylediler: “Eğer birinin telefon numarasını, adresini paylaşmıyor, hakaret ya da aşağılayıcı ifadeler kullanmıyorsanız, karşı tarafın sadece ‘itibarım zedelendi’ demesi dava kazanmasına yetmez. Çünkü bir yanda cinsel saldırıya maruz kalmış, ‘imdat’ diyen bir kişi var.” Dolayısıyla burada adaletin terazisi her zaman tek taraflı işlemiyor. Bazı davalarda, ‘itibar zedeleme’ gerekçesinin reddedildiğini ve mahkemenin ifşa yapanı haklı bulduğunu aktardılar. Ben bu örnekleri çok önemli buluyorum. Çünkü adaletsiz ve ataerkil bir toplumda, bu olayları son derece zor bir ortamda yaşıyoruz. Bu kadar vahşi bir eşitsizlik içinde, sosyal medya ifşalarını suçlayan bir tartışmanın bizi ileriye götürmeyeceğini düşünüyorum. Elbette konuyu akademik, etik ve hukuki boyutlarıyla tartışmalıyız, konuşmalıyız, yazmalıyız. Ama burada yaşanan tek

bir olay üzerinden sosyal medya ifşalarını tümüyle mahkûm etmek, çok yanlış bir sembol yaratıyor gibi geliyor bana.

Zelal Yalçın: Bu tartışmalar kadın hareketi, feminist hareket için yeni değil. Yöntem, biçim ve ilkelere dair tartışmalar on yıllardır sürüyor. Meselenin hangi sınırlar içinde, hangi toplumsal ve hukuki çerçevede ele alınması gerektiği uzun zamandır tartışılıyor ve çeşitli yollar geliştiriliyor. Diğer yandan sosyal medyanın devreye girmesiyle birlikte meselenin bambaşka bir noktaya geldiğini de görmek gerekiyor. Hülya'nın belirttiği gibi ifşa meselesi elbette bireysel bir şekilde başlar; kişinin kendi iradesini ortaya koyarak attığı bir adımdır. Ancak, kadının ortaya koyduğu bu irade sonrasında, biz feministler, örgütlü yapılar olarak ne yapıyoruz? Bu ortaya çıkışı nasıl bir politik süzgeçten geçiriyoruz ve kolektif bir sonuca, kazanıma dönüştürüyoruz? Feministlerin bu paylaşımları sadece “*retweet* eden”, yani olduğu gibi tekrar eden bir pozisyonda kalmasının problemli olduğunu düşünüyorum. Böyle olduğunda politik bir süzgeçten, feminist bir değerlendirmeden geçmemiş bir ilişki biçimi ortaya çıkıyor.

Gizem'in örnek verdiği sabah ve gündüz kuşağı televizyon programlarında ifşaların son derece yoz bir biçimde kullanıldığını izliyoruz. Buralarda yaşananlar genellikle magazinleştiriliyor, hatta yer yer pornografikleştiriliyor. Ayrıca ifşaları sınıfsal bir perspektifle de değerlendirmeliyiz. Hangi sınıfsal kesimler gündüz kuşağı programlarında kendi hikâyelerini paylaşıyor, hangileri sosyal medyada anonim ya da açık kimlikle paylaşım yapıyor? Bunlar sosyolojik olarak önemli farklar barındırıyor. Bunun üzerine üçüncü bir boyut da ekleniyor: başkaları adına yapılan ifşalar. Yanlış hatırlamıyorsam yurtdışında yaşayan bir film yapımcısı, “Eğer siz ifşa edemiyorsanız isimleri bana gönderin, ben sizin adınıza ifşa ederim” diyerek bir alan açmıştı. Bu durum, feminist mücadelenin temel ilkesiyle çelişiyor. Çünkü feminizm, aynı zamanda, kadınlara kendi sesinin sahibi olması için güç verme mücadelesidir; “Sen söyleyemiyorsan ben söyleyeyim” yaklaşımı feminist bir yaklaşım değil, olamaz da. Feminist dayanışma, kadını kendi mücadelesini kendi istediği gibi vermesi için güçlendirir, ona cesaret verir, onunla dayanışma ilişkileri içinde hareket eder. Feminizm, “Sen söyleyemiyorsan ben söyleyeyim” gibi kadını pasifleştiren bir yaklaşımı benimsemez. Kadının yaşadıklarıyla ilgili kamuoyuna açıklama yapması ya da *tweet* atması gibi yönlendirmeler yerine kadının yaşadığı şiddeti anlaması ve bu şiddet sarmalı içinden çıkması için kadına güç ve cesaret verir. Feminist hareketin, bireysel ifşaların ötesine geçerek, örgütlü bir feminist politikayı yeniden merkeze oturtması önceliğimiz olmalı.

Ayrıca sektörlerin içindeki dönüşümün sadece sosyal medya ifşalarıyla gerçekleşmediğini hatırlamak gerekiyor. Bugün kültür-sanat alanında, akademide, iş dünyasında gördüğümüz değişimler, uzun yıllardır süren feminist mücadelenin, birikmiş emeğin ve kurumsal çabaların sonucu. Örneğin TÜSİAD bünyesinde “Kadının Güçlendirilmesi Prensipleri”nin (*Women Empowerment Principles*) benimsenmesi ya da üniversitelerde cinsel taciz, şiddet ve

mobbing'le ilgili kurumsal mekanizmaların kurulması uzun soluklu feminist mücadelenin bir parçası. Sosyal medya kampanyaları bir kartopu etkisi yaratabiliyor, bazı sektörlerin yüzünü buraya çevirmesine vesile olabiliyor ama kurumsal politikaların geliştirilmesinin arkasında yıllar süren bir politik mücadele ve yapısal dönüşüm arayışı olduğunu da unutmamak gerekiyor.

İfşanın Hukuki Süreçlere Taşınması

Zeynep Kutluata: Sosyal medya ifşalarının hukuk süreçlerine yansımalarını konuşarak devam edebiliriz. Hukuki süreçlerde sosyal medyanın pozitif ya da negatif etkileri neler? Gizem'in de belirttiği gibi, kadınların açtıkları davaların yanı sıra, ifşa edilen erkeklerin de itibarları zedelendiği gerekçesiyle davalar açtığını biliyoruz. Yine sosyal medyada da “kadın beyanı esastır” ilkesinin tartışmaya açıldığını görüyoruz.

Hülya Gülbahar: Kadının beyanının esaslığı bizim zerre taviz vermeyeceğimiz kadar önemli bir ilke. Bu konuda hiç kafa karışıklığı olmaması gerekiyor. “Ya kadın iftira atıyorsa?” sorusu ifşalarda da gündeme geliyor. Evet bu olabilir ama bu konuda sağlıklı araştırmalar yapılmıyor. Bu tür olaylarda iftira oranı nedir? Ataerkil sistem nedeniyle bu konuda kasten doğru düzgün araştırma yapılmadığını düşünüyorum. Geçen gün bir kadından, iftira konusunu tartıştığı erkeğe “Ben sana ayaküstü benim onlarca cinsel taciz mağduriyetimi anlatabilirim, birçok kadın da anlatacaktır. Ama sen kendinin ya da arkadaşlarının yaşadığı kaç iftira olayını örnek verebilirsin?” diye sorduğunu dinledim. Cevap: Hiç! Güzel soru.

“Kadının beyanı”, sadece soruşturma ya da dava açılması aşamasında değil hükme de esastır. Bu konuda Yargıtay'ın on yıllardır verdiği sayısız karar var. Sadece Yargıtay, “kadının beyanı” demiyor, “mağdurun beyanı esastır” ifadesini kullanıyor. Burada mağdur olan çocuk da olabilir, erkek de olabilir. Mağdurun beyanının esasa etkili olmasının koşulları var tabii ki. Beyan, hayatın olağan akışına uygun olacak; karşı taraf, yani fail bu şikâyeti çürütemeyecek; beyan psikolojik raporla, tanık beyanlarıyla doğrulanabilecek; tutarlı ve istikrarlı olacak. Bu koşulların hepsi olmasa dahi, birkaçı varsa beyan hükme esas alınıyor. Diğer türlü cinsel suçları cezasız bırakmak anlamına gelir. Bu durum sadece cinsel suçlar için de geçerli değil. Bir kadın şiddete maruz kaldığını beyan ediyorsa sığınağa ya da konukevine kabul edilirken şiddet gördüğüne ilişkin belge aranmaz. Bu konuda yönetmelikte özel hüküm var. Bir kadına “Sen şiddet gördüğünü ispatla ki, seni sığınağa alalım” denmez. Aynı durum 6284 sayılı yasa bağlamında da geçerli. Korunma talebi için belge kayıt istenmesi işin doğasına aykırı. Bu durum, kadının beyanının ikinci plana atılması, yok sayılması ya da kadının sorgulanması anlamına gelir. Oysa sorgulamanın koruma tedbiri alındıktan sonra yapılması gerekir. Önce gerekli tedbirleri alırsın; ondan sonra eğer rahatsız edici, kuşku duymana gerçekten neden olacak bir durum olursa bunu ikinci planda gündeme alırsın. Bu konuda çok güzel bir Yargıtay

kararı var: Kadın son celseye kadar tecavüze uğradığını söylüyor, ama son anda, birdenbire “Ben iftira attım” diyor. Bu, inandırıcı olamaz. Yargıtay son andaki “iftira attım” lafına değil, o ana kadar istikrarlı ve samimi biçimde verilen ilk beyanlarına inanıyor. Tabii ki davanın gelişimi açısından da böyle olması gerekiyor. Çocuk istismarı vakalarında da sonradan gelen “babama iftira attım” iddiasını çok görüyoruz. O arada kim bilir kimler, çocuğa ne baskılar yapmış oluyor. Dolayısıyla burada da asıl olarak ilk beyanın esas alınması gerekiyor.

Bu noktada iki problemten bahsetmek istiyorum. İlki, mağdur seçicilik. Bazı mağdurları yüceltiyor ve ilahlaştırıyoruz, bazılarını da yok sayıyoruz, umursamıyoruz. Genç, güzel, orta ya da üst sınıftan olan mağdurların içinden popüler kılacağımız mağdurlar seçiliyor ve onların sorunları etrafında daha geniş hareketler örgütleniyor. Diğer mağdurların ikincilleştirilmesine ve unutulmasına neden olan bir mağdur seçicilik yapıyoruz. İkincisi de mağdur suçlayıcılık ve bunun ürettiği ikincil mağduriyetler. Kadının beyanını yanlış yöntemlerle ve yanlış noktalardan sorgulamaya başladığınız anda siz de kadına ikincil bir mağduriyet yaratmış oluyorsunuz.

Buna çok dikkat etmek gerekiyor. İstanbul Sözleşmesi'nde yer aldığı şekliyle profesyonellerin eğitimi o yüzden çok önemli. İstanbul Sözleşmesi'nin cinsel suçlarla ilgili olan 54. maddesi, doğrudan doğruya olayla ilgisi yoksa mağdurun geçmişi, cinsel geçmişi, davranışlarıyla ilgili soru sormazsınız diyor. Sadece davayla gerçekten ilgiliyse ve gerekliyse sorulabilir. Şule Çet olayını düşünün; bir plazanın yirminci katında cinsel saldırıya uğruyorsunuz, işvereniniz tarafından plazanın yirminci katından atılıyorsunuz ve hâkim mahkemede “Evinde erkek arkadaşlarıyla ders çalışır mıydı?” diye soruyor. Ne alakası var? İki olay arasında nasıl bir bağ kuruyor? Duruşma salonunun yıkılması lazım “böyle soru mu olur” diye. İstanbul Sözleşmesi o anlamda çok önemli.

Genellikle, tabii ki istisnalar olabilir, cinsel suçlar politik suçlar oldukları ve ataerkinin erkeklere verdiği gücün bir göstergesi olduğu için, eril bir iktidar uygulama mekanizması olarak değerlendirmek gerekiyor. Bu mekanizma sadece bir kadına yönelik olmaz, bütün kadınlara yöneliktir. Dolayısıyla bir cinsel suç faili suç işlediğinde, suçu yalnızca bir kişiye karşı işlemez; bunu bir bakış açısı, bir karakter, bir tutum, bir dünya görüşü olarak benimsediği için yapar. Çoğu zaman seridir bu suçlar. İfşa mekanizması bunu da görünür kılıyor. İfşa yöntemi kadınlara yalnız olmadıklarını, bunun bir mücadele alanı olduğunu ve bu mücadelede yalnız olmadığını gösterdiği için kadınlar açısından cesaretlendirici oluyor. Zaten bu ifşalardan sonra hukuki yollara başvuran kadınlar oluyor; kazanılmış davalar da var. Kadınların bu konuda asla cesaretlerini kaybetmemeleri gerekiyor. Kamuoyuna genellikle negatif vakalar yansıyor, pozitif vakalar çok az yansıyor. Oysaki çok sayıda kadının beyanının başka olgularla desteklendiği durumlarda mahkûmiyet kararları verilen kritik davalar var. Bu da Türkiye Kadın Hareketi'nin

başarısızdır. Ancak herhangi bir kadının da hukuki yollara başvurmadığı için suçlanmaması ve “dava açmadıysan ifşa da yapamazsın” gibi bir iklim yaratılmaması gerekiyor.

Kültür ve Sanat Alanında İfşa Pratikleri

Zeynep Kutluata: Kültür-sanat alanında yapılan ifşaları konuşarak devam edebiliriz. Son dönemde ağırlıklı olarak kültür-sanat alanında ifşalar yapıldı. Bu alana özgü sorunlar neler? Sektörde cinsiyetçiliğin boyutları güvencesiz çalışma koşulları ile nasıl ilişkilenebilir ve cinsel taciz ve saldırıya nasıl alan açıyor? Geldiğimiz aşamada kritik olan, ifşalarla birlikte açığa çıkan adaletsizliklerin ve hak ihlallerinin nasıl giderilebileceği ve bu noktada feminist politikaların önemi. Bu noktalardan da hareketle mesleki alanda etik kurulların, bağımsız şikâyet mekanizmalarının işleyişi ve sendikal dayanışma pratikleri üzerine konuşabiliriz.

Gizem Erman Soysaldı: Ben kültür-sanat alanının; performans, sahne sanatları, sinema, televizyon gibi alanların cinsel taciz ya da şiddete diğer sektörlerden daha açık olduğunu düşünmüyorum. Bu noktanın altını özellikle çizmek istiyorum. Yani ataerkil bir gezegende yaşıyorsak, diğer sektörlerde bu suçlar ne kadar yaygınsa, bizde de o kadar yaygın. Ancak, tabii bizim alanımızdaki meslekler daha popüler meslekler olduğu için bu vakalar daha fazla görünür oluyor. Bizler, mesleğimizin kamuoyundaki algısıyla ilgili de çalışmalar yürütüyoruz. Şöyle bir örnek vereyim: Bir davada failin avukatı hâkime “Meslekleri böyle, karavanda kucak kucağa oturuyorlar” dedi. Yani biz Türkiye’de bunu yaşadık. Ben 41 yaşında bir oyuncuyum, çok küçük yaşlardan beri oyunculuk yapıyorum, daha hiç kimseyi kucak kucağa görmedim.

Oyunculuk hocalarının öğrencilerine karşı işlediği birçok cinsel taciz, cinsel saldırı suçu var tabii. Ama üniversitelerde her disiplinde görüyoruz bu tip vakaları. Oyunculuk derslerinde fiziksel temas gündeme gelebiliyor; ancak bizler de, bunları yaşaya yaşaya birtakım sınırlar, birtakım protokoller, birtakım kurallar getirilmesi gerektiğini fark ettik. Bizim üst kuşak meslektaşlarımızda, kadın ya da erkek, şöyle bir algı var: “Yapar o; o hep böyleydi zaten” ya da “Biz neler yaşadık? Hep olur böyle.” Biz Oyuncular Sendikası olarak bazı protokoller geliştirdik. Bu protokoller hep ihtiyaçlardan yola çıkarak oluşturuldu. Oyuncu seçmelerinde (*audition*) bir vaka yaşandı: Kendine menajer diyen birisi, birçok genç meslektaşlarımızdan mastürbasyon sahnesi çekmelerini, belirli sahnelerde çıplak yer almalarını istemiş. Maalesef yeterli kanıt olmadığı için bu vaka, davaya dönüşmedi. Ama ismi bir şekilde açıklandı, duyuldu. Biz de aslında bu vesileyle fark ettik ki bir *audition* protokolü yok. Bir *audition* nasıl yapılır? Menajer olmak isteyen birinin de bu konuda bir bilgisi yok; bir genç oyuncunun da yok, benim de yok. Amerikan Oyuncular Sendikası, İngiliz Oyuncular Sendikası’na bakarak bir *audition* protokolü yayımladık. Bu protokol, sektörden gelen geri bildirimlerle sürekli güncelleniyor. Bunun hemen ardından taciz tanımları, taciz anında oyuncular için yol haritası, taciz anında

yapımcılar için yol haritası çıkardık. Bunlar yapımcıların da bizden talep ettiği bir şeydi. Yakınlık koordinasyonu mesleğini ilk defa Türkiye'ye getirdik, tanıttık ve sürekli lansmanlar düzenliyoruz, meslek tanımını yapıyoruz, yayıncılarla tanıştırtıyoruz. Türkiye'de şimdiye kadar, daha çok dijital platformlarda yayınlanan diziler olmak üzere, on üç projede yakınlık koordinatörü kullanıldı. Ece Türkmüt Dere yakınlık koordinatörü olarak çalışıyor⁷.

Sınırları çizerek, farkındalık yaratarak, eğitimler düzenleyerek, önlemler alarak, protokoller geliştirerek sektördeki sınırları belirlemeye çalışıyoruz. Bu tabii ki sadece bizim yapabileceğimiz bir şey de değil. Artık yapımcıların da ellerini taşın altına koyup, set arkasında, önünde çalışan herkesi eğitimden geçirmeleri, bilgilendirmeleri gerekiyor. Örümcek ağı gibi, sektörün bütün paydaşlarının farkındalık yaratan bu süreçlere dâhil olması gerekiyor. Biz şu aşamada bu protokollerin teamül hâline gelmesini amaçlıyoruz. Ama tabii oyunculuk meslek kanunuyla ilgili bir çalışmamız da var. Bu protokollerin ne kadarının bir yasa tasarısının içine girebileceği ile ilgili çalışıyoruz.

Zeynep Kutluata: Son dönemde kültür-sanat alanında yapılan ifşaların bu bahsettiğin gelişmelere pozitif bir katkısı oldu mu?

Gizem Erman Soysaldı: Oyuncular Sendikası'na bu konularla ilgili hiç resmî başvuru gelmiyordu. Birimin (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Taciz ve Ayrımcılıkla Mücadele Birimi) başında kim varsa, zaman zaman yalnızca telefonla aranıyor; “Siz bilin, böyle bir şey yaşadım ama şu anda bir şey yapmak istemiyorum” ya da “Ne yapabilirim?” gibi ifadeler dile getiriliyordu. “Ben böyle bir şey yaşadım, avukatım var, dava açıyorum, haberiniz olsun yanımda olun” diyenler de oluyordu. İki tane kazanılmış davamız var sektörde, bizim için çok önemli ve emsal niteliğinde kararlardır. Ama şimdi, son aylarda, ifşalardan sonra sendikaya *mail* yağmaya başladı. Bu, hem sendika içi disiplin soruşturması işletebilmemiz için hem de başvurulara daha resmî olarak destek vermek ya da onların yanında olmak için çok önemli. Çünkü bir kişiye ya da bir kuruma karşı süreç işleteceksek, elimizde resmî bir şikâyet olması kritik.

Biz, Oyuncular Sendikası olarak, yeni bir sendikayız; dokuz oyuncu gönüllü olarak, çok düşük bir bütçeyle çalışıyoruz. Amerika'daki oyuncuların %99'u sendikaya üyeyken, Türkiye'de oyuncuların yaklaşık %10'u sendikaya üye.

Feministlere Düşen Sorumluluklar

Zeynep Kutluata: Son olarak cinsel şiddetin sosyal medya üzerinden ifşa edildiği vakalarla ilişkili olarak feminist sorumluluk meselesini konuşabiliriz. Cinsel şiddetle mücadelede ifşanın nasıl bir araç olarak kullanıldığını, bu aracın sunduğu olanakları ve karşı karşıya bıraktığı riskleri ele alırken konuya nasıl bir feminist sorumlulukla yaklaşabiliriz?

Hülya Gülbahar: Cinsel ilişkiyle cinsel şiddet arasındaki farkı çok iyi ortaya koymamız gerekiyor. Burada muhafazakârlığı değil özgürlükçü bir perspektifi savunmamız lazım. İktidarın da önümüze getirdiği muhafazakâr tuzak, sosyal medyada “kadınların namusunu koruma” biçimiyle karşımıza çıkabiliyor. Kimi ifşalarda durumdan vazife çıkaran erkek çeteleri ortaya çıkıyor: Failin peşine düşen “Bana bildirin! Hesabını buldum! Bulduk! Şimdi işyerine gidiyoruz! Evine gidiyoruz!” diyen hesaplar ortaya çıkıyor. Linç ve çeteleşme meselesini burada gündeme getirmek gerekiyor.

Dolayısıyla, ifşalarda kullanılan dile bizim de dikkat etmemiz gerekiyor. Lince neden olan olayların çoğunun altında aslında muhafazakâr bakış açısı olduğunu düşünüyorum ve feministlerin cinsel özgürleşme meselesine daha çok kafa yorması gerektiğini düşünüyorum. Yani namus argümanı birçok kadını ve erkeği derinden etkileyen bir argüman.

Yaptırım meselesine Esra çok güzel bir şekilde değindi. Ömür boyu aforozu, ağır yaptırımları ve iptal (*cancel*) kültürünü de bizim sorgulamamız gerekiyor. Failleri samimi bir özre, kişiliği dönüştürücü bir özre yönlendirmeye çalışmamız lazım.

Güney Afrika deneyimi bu anlamda bizim için çok öğretici bir deneyim. Güney Afrika'da 2016'da başlayan bir kampanya var: “Men are trash” (“Erkekler çöptür”) kampanyası. Bu kampanya başladığı dönemde o kadar büyük bir etki yaratmıyor ama 2019'da Cape Town'da 19 yaşındaki üniversite öğrencisi bir kadın tecavüz edilip öldürüldüğünde kampanya birden patlıyor. Karşısında da kadınları sindirmeye ve susturmaya çalışan bir erkek hareketi başlıyor: “Women are trash” (“Kadınlar çöptür”); daha ılımlı bir tepki de “Tüm erkekler değil” etiketiyle geliyor. Şimdi bunu çok iyi düşünmemiz gerekiyor. Sadece Güney Afrika'da değil bütün dünyada feminist harekette büyük tartışma yaratan, feministleri de bir anlamda ikiye bölen bir mesele: Yani biz “Bütün erkekler çöptür” diyecek miyiz? Bu erkekleri dönüştürme, değiştirme ve kadınların taleplerini ve mücadelelerini destekler pozisyona getirmeyi ne zaman yapacağız? Feminizm herkes içindir; erkekler için de aynı zamanda; bu mantığın yerleştirilmesi için mücadele edeceğiz. Dolayısıyla iptal (*cancel*) kültürü, mağdur ilahlaştırma ya da suçlayıcılık, erkeklerle ilişki ve yaptırım modelleri meselesini ifşa konusunda daha çok tartışmamız gerekiyor.

Esra Aşan: Hülya'nın bıraktığı yerden devam edeyim. Feminizmin kimin için olduğu, öznesinin kim olduğu sorusu uzun süre feminist kamuoyunu meşgul etti. Feminist hareket toplumsal bir hareket olduğu için toplumu ataerkil iktidar ilişkilerinin olmadığı, cinsel şiddet ve sömürünün olmadığı daha iyi bir yere götürmeyi amaçlar. Dolayısıyla feminizm içinde, bu toplumsal perspektifi sahiplenen herkese yer vardır. Diğer yandan toplumda feminizme dair geçmişten gelen önyargılar bugünkü koşullar içinde çeşitleniyor. Geçmişte olduğu gibi bugün de feminizmle ilgili çarpık kanaatlere tanık oluyoruz. Bu sorunlu yorumlar feminizm karşıtları tarafından üretildiği gibi kendini feminist olarak tanımlayanlar tarafından da geliştiriliyor.

Dolayısıyla hem içeriden hem de dışarıdan gelen bu yaklaşımlarla mücadele etmek durumundayız. İçeriden gelen çarpık yaklaşımlardan biri, bell hooks'un da yazılarında sık sık belirttiği “kadının her zaman mağdur, erkeğin her zaman fail olduğu” varsayımı. Bu yaklaşım, ister istemez cinsel şiddet ve ifşa vakalarına bakışımızı da etkiliyor; bir olayı araştırma gereği duymadan erkeği hemen fail ilan edebiliyor. Bu doğru bir yaklaşım değil.

Günümüzdeki diğer bir risk neoliberal kapitalizmin, şirketlerin kârını ve tüketimi artırmak için feminizmi bir pazar söylemi olarak kullanması. Buna neoliberal bireyciliğin etkisiyle feminizmin toplumsal içeriğinden uzaklaştırılıp bireye ve yaşam biçimine indirgenmesini de eklemeliyiz. “Benim feminizim bu” gibi kişisel bir söylemle feminizm politik bir duruş olmaktan çıkıp bir yaşam tarzına indirgenebiliyor. Neoliberalizm, sistemsel meseleleri görünmez kılmak için bunları bireysel sorunlarmış gibi sunuyor. İlgili bireye odaklarken, toplumun ve sistemin sorumluluğunu göz ardı ediyor. Bu yaklaşımın toplumsal hareketlerin içine de sirayet ettiğini görebiliyoruz. Haklar mücadelesinin “kadın haklarından”, “kadının insan haklarından” “benim haklarım” düzeyine çekilmesi de söz konusu. Bugün feminist politika üretirken yürüttüğümüz tartışmalarda sistemin bu tuzaklarını göz ardı etmememiz gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bunlar “Nasıl bir feminizm?” sorusunu ele alırken feminist toplumsal sorumluluk çerçevesinde değerlendireceğimiz noktalar.

Zeynep Kutluata: Bugün cinsel şiddet meselelerini ele alırken nelere dikkat edebiliriz?

Esra Aşan: Yıllar içinde Feminist Kadın Çevresi olarak çeşitli kültür-sanat çalışmalarında ve kadın hareketinin gündemine de giren -sanat platformları, siyasi parti ve sendikalarda yaşanan- çeşitli cinsel şiddet vakalarının ele alındığı kadın platformlarında konumlandık. Buralardaki deneyimlerden hareketle, bir cinsel şiddet vakasıyla karşılaşıldığında ne yapılması ve yapılmaması gerektiğine dair yaklaşımlar geliştirdik.

Öncelikle bu tür olaylarla karşılaştığımızda ne yapılmaması gerektiğine dair görüşlerimi belirteyim: Bir cinsel taciz ya da saldırı şikâyeti gündeme geldiğinde, çoğu zaman iki uç tavırla karşılaşıyoruz. Birincisi “kadının beyanına inanmama” yani beyanın doğruluğunu sorgulama eğilimi. İkincisi ise bunun tam tersi: “Kesin doğrudur, bu adam kesin yapmıştır” diyerek beyanı doğru kabul etme yaklaşımı. Her iki tavır da bizi olayın kendisinden yani olgudan uzaklaştırıyor.

Oysa her vaka kendine özgüdür. Bu nedenle öncelikle “Ne oldu?” sorusuna yanıt aramak, şikâyeti ciddiyetle araştırmak gerekir. Beyanı esas alıp feminist sorumluluk açısından meseleyi ciddiyetle, titizlikle araştırmak önemli. “Kadının beyanı esastır” demek, beyanın mutlak doğru olduğu anlamına gelmez. Beyanı esas kabul etmek, kadının sesinin duyulmasını esas alırken aynı zamanda suçlanan kişiye de kendini savunma hakkı tanır. Dolayısıyla bu meselelerde araştırmacı bir ciddiyetle hareket etmek, gerçeği ortaya çıkarmaya odaklanmak gerekir.

Bir diğer önemli nokta ise, olayların spekülasyonlara terk edilmemesi. Çünkü her olayın etrafında hemen söylentiler üremeye başlar. Sosyal medya bu spekülasyonlara oldukça geniş bir alan açıyor. Örneğin, itibarlı kişiler -saygın bir eğitmen, hoca ya da siyasetçi- söz konusu olduğunda, “Hocamıza komplo kuruluyor” veya “Bu bir siyasi kumpas” gibi söylemler ortaya çıkıyor. Bu tür yaklaşımlar da bizi olgudan uzaklaştırıyor.

Ayrıca, konuyla ilgisi olmayan bilgilerin cinsel şiddet şikâyetini itibarsızlaştırmak için ‘tanıklıkmış’ gibi sunulmasına sıkça rastlıyoruz. Şikâyet edilen kişi, mesleğinde saygın, alanında uzman biri ise “Hocamız bilime, sanata, akademiye önemli katkılar yapmış değerli biridir; ona tanığız” diyen açıklamalar yapılabilir. Çok değerli bir bilim insanı, akademisyen, eğitmen de taciz suçunu işlemiş olabilir. Dolayısıyla vakayla ilgisi olmayan konuların “tanıklıkmış” gibi öne sürülmesi de meseleyi bulandırıyor.

Bir diğer sorun da konuya genellemeci bir retorikle yaklaşmak. Mesela sol yapılarda, sendikalarda veya siyasi partilerde buna sıkça rastlıyoruz. “Biz zaten kadın beyanını esas alıyoruz”, “Biz tecavüze, şiddete karşıyız”, “Kurumumuzda böyle bir şeye izin verilmez” gibi sloganlarla sorunu geçiştirme eğilimini görebiliyoruz. Elbette bu ilkeler önemli, bu ilkeler kurumların tüzüklerinde yazıyor olabilir. Ama bu, o kurum içinde cinsel suçların olmayacağı anlamına gelmez. Türkiye’nin yasaları da iyi ama her gün kadınlar öldürülüyor; şiddete maruz bırakılıyor. Dolayısıyla iyi yazılmış kurallara sahip olmak kurumları cinsel şiddetin yaşanmasından azade kılmiyor. “Bizim kurumumuzda olmaz” ya da “Kurullarımız gereken her şeyi yaptı” gibi ikna ediciliği olmayan ve savunma çizgisinin ötesine geçemeyen yaklaşımları benimsemek yerine şikâyet konusu olan meseleyi çözmeye odaklanmak, hakikatin ortaya çıkarılmasında faydalı olacaktır.

Bir başka yanlış uygulama olarak da şu durum sıklıkla karşımıza çıkıyor: Kurum içinde bir taciz vakası gündeme geldiğinde, disiplin süreci işletmek ya da olayı yargıya taşımak yerine kişiyi istifaya zorlamak ya da kurumdan atmak tercih edilebiliyor. Bu durum eğitim kurumlarında, işyerlerinde ve siyasi partilerde çok sık görülüyor. Kişiyi atmak ya da istifaya zorlamak çözüm değil. Çünkü kişi başka bir okula, işyerine, kuruma geçtiğinde aynı şeylere orada da devam ediyor. Bu durumda meseleyi çözme değil meseleyi kendinden uzaklaştırarak kendi adını ‘temize çıkarma’ isteği öne çıkıyor. Ne yazık ki çoğu kurum, meseleyi aydınlatmaktan çok kendi itibarını korumaya çalışıyor. Susarak, meselenin üzerini kapatarak zarar görmemiş gibi davranıyor.

Hülya Gülbahar konuşmalarında Fransız hukukçu Jacques Vergès’in “Her suç topluma sorulmuş bir sorudur.” sözüne sıklıkla referans verir. Ben bu yaklaşımı çok önemli buluyorum. Bir kurum içinde cinsel şiddet şikâyeti gündeme geldiğinde bu durum o kuruma da bir toplumsal sorumluluk yükler. O nedenle her vakada kurumlar şu soruyu sormalı: Bu kurumda -bu alanda, bu örgütlenmede- ne oluyor da bu tür suçlar ortaya çıkabiliyor? Bir meselenin

kendisini değerlendirirken bu sorular kurumsal sorumluluğu da öne çıkarır. Kurum içinde bir şeyler yanlış gidiyor olabilir: Güç ilişkileri, hiyerarşik ilişkiler cinsel fayda sağlamak için istismar ediliyor olabilir; çeşitli davranış biçimleri cinsel şiddete zemin sunuyor olabilir. Dolayısıyla vakayı ciddiyetle ele alırken o kurum veya yapı içindeki ilişkileri de gözden geçirmek gerekir. Böylece şikâyetler, kurumsal dönüşümlere imkân verebilir; bu şikâyetler üzerine çeşitli kurumsal politikalar geliştirilebilir.

Son olarak şunu ekleyeyim: Hangi kurum, çalışma alanı olursa olsun bu alanlarda bağımsız feminist örgütlenmenin, kadın dayanışmasının ve hakikatin ortaya çıkması için çalışan yapıların varlığı çok önemli. O alan, o kurum içindeki ısrarlı feminist mücadele; meselenin üstünün kapanmamasına, şikâyet eden ve edilen taraflar açısından hakkaniyetli bir çözüm getirilmesine katkı sunabilir. En azından biz kendi kültür sanat çalışmalarımız içinde bağımsız bir feminist inisiyatifin varlığının kalıcı ve dönüştürücü sonuçlar ortaya çıkarabildiğini gördük.

Zelal Yalçın: Kadın hareketi içinde “kadın beyanı esastır” ifadesinin tartışmalı olduğunu düşünen neredeyse hiç kimse yoktur, çünkü altı çok sağlam bir biçimde dolduruldu. Kamuoyuna da doğru ve anlaşılır bir şekilde anlatıldı. “Kadının beyanı esastır” “kadının beyanı doğrudur” anlamına gelmez. Bu ilkeyle kadının beyanı dikkate alınmalıdır, ciddiye alınmalıdır. Dolayısıyla “kadının beyanı esastır” ifadesi, sonuca dair değil, sürece dair bir sözdür. Kadının beyanının esas alınması, öncelikle araştırma ve sorgulama sürecinin başlaması anlamına gelir. Belli koşullarda da sonuca dair bir kuraldır. Bu konuda kadın hareketi içinde neredeyse herkes hemfikirdir.

Diğer yandan aynı ortaklaşmayı “ifşa kültürü” ya da “ifşa yöntemi” konusunda tam olarak göremiyorum. Kendim de dâhil olmak üzere, EŞİK’te (Eşitlik için Kadın Platformu) yapılan birçok tartışmada, yöntemin kendisine dair soru işaretleri olduğunu gözlemledim. Bugün burada yaptığımız bu tartışma bile bunun bir göstergesi. Daha önce pek çok konuşmada suçlunun cezalandırılmasının yanında, suçun önlenmesi için hangi adımların atılabileceğinin de altı çizildi. Bu konuda farklı yöntemlerin yaygınlaştırılması, davranış kurallarının oluşturulması ve bu konular üzerine daha fazla konuşulması gerektiği vurgulandı. Nitekim az önce Gizem’in de paylaştığı gibi, son dönemde pek çok yapım şirketi ve dizi ekibi davranış kuralları belgeleri hazırlamaya başladı. Bu çok kıymetli bir gelişme. Tacizin, cinsel saldırının nasıl önleneceği, güvenli alanların nasıl yaratılacağı üzerine düşünmemiz gerekiyor. Gençlik alanında bugün akran zorbalığı çok konuşuluyor ama bunun ötesine geçip “şefkatli sınıflar nasıl oluşturulabilir” sorusunu da konuşmaya başladılar. Aynı şekilde, feminist hareketin de artık “ifşa”nın ötesine geçerek, güvenli alanların nasıl kurulabileceğini tartışması önemli.

Feminizm bana şunu öğretti: Feminist ilke, yöntem ve biçimler sadece kadınlarla kurduğumuz ilişkileri değil, dünyayla kurduğumuz ilişki biçimini de belirler. Benim için feminist politika, başta kadınlarla dayanışma ve ortak mücadele alanı olmakla birlikte; aynı zamanda dünyaya,

topluma ve birbirimize nasıl yaklaşacağımızı öğreten bir yaşam pratiği. Bu nedenle feminist alanda belirlediğimiz yöntemleri, dünyayla ve birbirimizle kurduğumuz ilişkilerin de parçası hâline getirmemiz gerektiğini düşünüyorum. Fakat bugün maalesef “ifşa kültürü” ve “iptal kültürü” (*cancel culture*) feminist yapılar içinde de, kadın hareketi içinde de zaman zaman ortaya çıkıyor. Bu durumun politik bir kazanım üretmek yerine bazen yalnızca dışlayıcı ve kutuplaştırıcı bir hâl aldığını üzümlere gözlemliyorum. Dolayısıyla ben hem iptal kültürüne hem de ifşa kültürüne temkinli ve mesafeli yaklaşıyorum. Bu mesafe, meseleyi önemsiz gördüğüm için değil; topluma ve bizlere daha iyi gelebilecek, daha dönüştürücü başka yöntemler bulmamız gerektiğine inandığım için. Bu nedenle de örgütlü mücadele içinde, başka biçim ve yöntemlerin nasıl geliştirilebileceğine daha fazla kafa yormamız gerektiğini düşünüyorum.

Mesela Nevin Yıldırım olayını ele alalım. Nevin, kendisine tecavüz eden adamın başını köy meydanına atmıştı. Bu eylemin arka planını, onu buna iten koşulları anlayabiliriz; onunla dayanışabiliriz, davasında politik olarak yanında durabiliriz. Nevin’in en az cezayı alması için elimizden geleni yapmaya devam edebiliriz ve yapmalıyız da. Ancak bu yöntemi başka kadınlara bir “model” olarak önermeyiz. Biz onun yaşam mücadelesinin politik olarak haklı olduğunu savunuruz; haksız tahrik indiriminin uygulanması, özgürlüğüne kavuşması için mücadele ederiz; ama aynı zamanda bu biçimi, politik örgütlenme içinde dönüştürerek, başka yöntemler geliştirmeye çalışırız.

Aynı eleştirel bakış açısını ifşa konusunda da sürdürmemiz gerektiğine inanıyorum. Çünkü bugün ifşa ve iptal kültürü, sadece dış dünyaya yönelik bir pratik olmaktan çıkmış, kendi örgütlenme ilişkilerimizin içine kadar sızmış durumda. Bu da son derece problemli bir durum.

Hülya Gülbahar: Şunu açalım istiyorum. İptal (*cancel*) kültürüne neden karşı olduğunuzu nasıl tarif edersiniz?

Zelal Yalçın: Ortada bir suç varsa bunun cezası, ceza varsa da elbette bir süresi olmalı. Toplumsal dönüşümün de bu sürecin bir parçası olması gerekir. İptal ilişkisi dediğimiz, yani insanların sonsuza kadar cezalandırıldığı bir ilişki biçiminin hiçbir şekilde hukuki bir zemini olamaz. Sonuçta, müebbet hapis cezası alan bir insanın bile bir dönüşüm imkânı, umut hakkı, bir yeniden var olma alanı olmalı. Bizler idam cezasına karşı olan insanlarız; dolayısıyla “iptal kültürü” (*cancel culture*) dediğimiz şeyin bir nevi sosyal idam, kültürel bir infaz biçimine dönüşmesi son derece sorunlu. Bu kültür, insanları işsizleştiriyor, sosyal olarak dışlıyor, yaşam alanlarını daraltıyor. Bugün Türkiye’de devletin KHK’lılar üzerinde uyguladığı yönteme benziyor. İnsanlar yasal olarak bir mahkûmiyet kararı olmadan, sadece idari bir işlemle işsiz bırakılıyor, toplumsal hayattan dışlanıyor, en basit hâliyle iş bulma imkânları bile ellerinden alınıyor. Yani bugün devlet kendi eliyle bir “iptal kültürü (*cancel culture*)” uyguluyor. Dolayısıyla bizler, devletin bu yöntemini mi model alacağız? İdam cezasına karşı olanlar

olarak, iptal kültürünün yanında duramayız. Çünkü her cezanın bir süresi, her insanın da dönüşme ve yeniden var olma hakkı olmalıdır.

Esra Aşan: Ben de Hülya'nın sorusuna şu açıdan yanıt vereyim: İptal (*cancel*) kültüründeki temel mesele, herhangi bir hukuki sürecin olmaması. Meseleyi aydınlatma iradesi tamamen devre dışı kalmış durumda. Ortada hukuki bir süreç yok, savunma hakkı yok; bunun yerine birilerinin ya da bir grubun kendi içinde oluşturduğu bir yargı var. Bu kişiler, belki kendi açılarından haklı gerekçelerle bir kanaat oluşturuyorlar; bu kanaat bir yargıya dönüşüyor ve bu yargıyı başkaları tarafından sorgulanmasına izin vermeden dayatıyorlar. Bu da “herkesin hukuku kendine” diyebileceğimiz bir noktaya varıyor. Sonuçta hem despotik hem de bir bakıma postmodern bir durum ortaya çıkıyor: Herkesin yargıca dönüştüğü, herkesin kendi hukukunu yazdığı ama toplumsal olarak bir arada yaşama hukukunun altını boşaltan bir düzen oluşuyor.

Devletin hukuku araçsallaştırarak altını boşaltması ne kadar tehlikeliyse, toplum içinde bu tür yargıların dayatılması da aynı derecede tehlikeli. Çünkü her iki durumda da adaletin ve ortak yaşamın zemini olan hukuk ortadan kalkıyor.

Hülya Gülbahar: Evet, bu yanıtlarınız çok önemli. Bugün Türkiye’de umut hakkını tartışıyoruz. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezalarının uygulandığı bir ülkede, “umut hakkı” tartışılırken, bir yandan da ömür boyu aforoz anlamına gelen sosyal yaptırımları ve ceza taleplerini gözden geçirmek gerekiyor.

Kavramların genişliği meselesine tekrar değinmek istiyorum. Aslında bu konuda Julian Assange davası önemli bir örnek. O dava, bir “prezervatif davası” olarak başladı. Eğer tecavüz tanımını çok genişletirsek, prezervatif kullanıldı mı, yırtık mıydı gibi ayrıntılardan yola çıkarak uluslararası krizlere dönüşen davalarla karşılaşabiliriz. Bu nedenle “tecavüz nedir” ya da “cinsel şiddet nedir” sorularını kavramsal olarak çok netleştirmemiz gerekiyor.

Bazen çok basit çözümler bile işe yarayabiliyor. Örneğin, göçmen kadın işçilerin çalıştığı ve cinsel taciz ile sarkıntılığın oldukça yoğun yaşandığı bir işyerine bir öneride bulunmuştum. Kameraların görmediği bir yere bir şikâyet kutusu konulmasını ve çalışanlara şu şekilde bir anons yapılmasını önermiştim: “Her türlü cinsel şiddet, taciz veya sarkıntılık durumunda isim vererek ya da vermeden bu kutuya şikâyetinizi bırakabilirsiniz. İşveren de gerekli işlemleri yapacaktır.” Sadece bu kadar basit bir uygulama, bir hafta-on gün içinde vaka sayısında ciddi bir azalma sağladı. Hiçbir maliyet gerektirmeden, sadece bir kutuyla caydırıcılık etkisi yaratılmış oldu. Bu nedenle, bazı sorunların çözümü sanıldığından çok daha basit ve uygulanabilir olabiliyor. Mağduriyete ve mağdurlara aşırı odaklandığımızda önleyici politikaları düşünmeyi ve ısrarla talep etmeyi ikinci plana atabiliyoruz. Önleyicilik, caydırıcılık çok önemli. Binlerce, milyonlarca kadın ve çocuğun hayatını değiştirebilecek bir konu.

